

POLSKA POLITYKA ARCHITEKTONICZNA

Polityka jakości krajobrazu, przestrzeni publicznej, architektury

*POLSKA RADA ARCHITEKTURY, SARP, TUP,
IZBA ARCHITEKTÓW RP*

*POLSKA
POLITYKA
ARCHITEKTONICZNA*

POLSKA RADA ARCHITEKTURY
STOWARZYSZENIE ARCHITEKTÓW POLSKICH
TOWARZYSTWO URBANISTÓW POLSKICH
IZBA ARCHITEKTÓW RP

POLSKA POLITYKA ARCHITEKTONICZNA

Polityka jakości krajobrazu, przestrzeni publicznej, architektury

Wydanie II poprawione i poszerzone

Warszawa 2011

Redakcja merytoryczna:

Krzysztof Chwalibóg

Współpraca redakcyjna:

Grzegorz Buczek, Dariusz Śmiechowski

Redakcja:

Ludwik Biegański

Projekt okładki:

Anna Drzewiecka, Kamil Kowalski

© Copyright by SARP 2011

Publikacja sfinansowana przez:

Izbę Architektów RP,

Stowarzyszenie Architektów Polskich,

Towarzystwo Urbanistów Polskich,

przy wsparciu Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego

i Politechniki Białostockiej

Opracowanie graficzne i przygotowanie do druku:

AKAPIT-DTP Elżbieta Albinowska

e-mail: akap.dtp@interia.pl

Druk:

Profesjadruk, Łódź

Autorzy zdjęć:

Andrzej Chwalibóg, Krzysztof Chwalibóg, Bożenna Chwalibóg,

Borys Czarakczew, Stanisław Deńko, Andrzej Kiciński, Architekci Konior

i Barysz, Krzysztof Kujawa (Turew – zadrzewienia śródpolne),

Atelier Romuald Loegler, Zenon Remi, Wojciech Sadowski,

Dariusz Śmiechowski, Stelmach i Partnerzy, Studio A4,

Przemysław Wolski

Autorzy publikowanych projektów i realizacji:

Akademia Muzyczna w Katowicach, Studio Konior i Barysz

Biblioteka Uniwersytetu Warszawskiego, Budzyński, Badowski,

Kowalewski architekci sp. z o.o.

Bulwar Nadmorski, Gdynia, Jacek Droszcz

Dom Handlowy Kupiec, Szczecin, Studio A4

Dom jednorodzinny, Burów, Stanisław Deńko

Filharmonia w Łodzi, Atelier Romuald Loegler

Koncepcja Planu Alei Jerozolimskich, Andrzej Kiciński,

Andrzej Kaliszewski

Koncepcja Rozwoju Aglomeracji Warszawskiej, Marek Budzyński,

Krzysztof Chwalibóg, Jerzy Górnicki, Jacek Janczewski,

Andrzej Kiciński, Adam Kowalewski, Jan Rutkiewicz

Muzeum Fryderyka Chopina, Żelazowa Wola, Stelmach i Partnerzy

Park Ocalałych, Łódź, Grażyna Ojrzyńska, Monika Reppel-Michnowska

Plan Miejscowy Żoliborza Południowego, Andrzej Kiciński

Plan Zagospodarowania Osiedla Zakrzówek, Studio Wizja

Rewitalizacja Kwartалу Turzyńskiego, Szczecin, Studio A4

Rynek Kościuszki w Białymstoku, Attelier Zetta

Willa pod Jedłami, Stanisław Witkiewicz

ISBN 978-83-920049-9-8

WPROWADZENIE

Publikacja zawiera projekt Polskiej Polityki Architektonicznej (PPA), nad którym zespół autorski^{*} zakończył prace 14 kwietnia 2009 roku i który ukazał się drukiem w tym samym roku. Obecne, drugie wydanie prezentuje PPA w nowym ujęciu redakcyjnym i poszerzoną o opracowanie członków zespołu autorskiego z połowy 2011 roku pt. „Wpływ sposobu zarządzania przestrzenią na gospodarkę, środowisko, życie społeczne”, stanowiące aneks do PPA, oraz „Kartę przestrzeni publicznej” uchwaloną przez Kongres Urbanistyki Polskiej we wrześniu 2009 roku.

Założenia projektu PPA zostały przedstawione publicznie po raz pierwszy na Kongresie Architektury Polskiej, który odbył się w maju 2008 roku w Poznaniu; zyskały one poparcie jego uczestników w przyjętej deklaracji kongresowej. Poprzedziły to wydarzenie liczne konsultacje i szeroka dyskusja w środowiskach zawodowych i w kontakcie z przedstawicielami Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Zagadnienia te poruszano m.in. na konferencji w listopadzie 2006 roku, która dała materiał do publikacji „Krajobraz Polski i polityka”, opracowanej i wydanej przez Polską Radę Architektury oraz Zarządy Główne SARP i TUP w 2007 roku. W maju następnego roku publikację tę wyróżnił Minister Infrastruktury, z niej zaczerpnięto elementy diagnozy do projektu PPA. W tamtym czasie, na potrzebę opanowania chaosu przestrzennego zwróciło także uwagę Zgromadzenie Ogólne Polskiej Akademii Nauk (28 maja 2007). Duży wpływ na kształt projektu PPA miała specjalna, robocza konferencja zorganizowana 7 kwietnia 2008 roku, z udziałem m.in. przedstawicieli Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz Ministerstwa Infrastruktury.

^{*} **Autorzy:** Grzegorz Buczek, Andrzej Chwalibóg, Krzysztof Chwalibóg, Marcin Gawlicki, Jerzy Grochulski, Andrzej Kaliszewski, Andrzej Kiciński, Jacek Lenart, Dariusz Śmiechowski, Przemysław Wolski. **Współpraca:** Marek Budzyński, Grzegorz Chodkowski, Jeremi Królikowski.

W październiku 2008 roku założenia te zostały przedstawione na konferencji „Polityka Architektoniczna Grupy Wyszehradzkiej” w Budapeszcie i zaowocowały dokumentem „Wytyczne dla polityk architektonicznych państw Grupy Wyszehradzkiej”. Ostatnim wydarzeniem, podczas którego dyskutowano nad jego „ostateczną autorską wersją” było posiedzenie Polskiej Rady Architektury w dniu 19 grudnia 2008 roku, podczas którego zaakceptowano projekt. W styczniu 2009 roku – na podstawie uchwały Zarządu Głównego SARP z dnia 14 grudnia 2008 roku – przewodniczący Polskiej Rady Architektury arch. Krzysztof Chwalibóg, prezes SARP dr arch. Jerzy Grochulski, sekretarz generalny SARP arch. Dariusz Śmiechowski przekazali projekt PPA ministrowi Kultury i Dziedzictwa Narodowego Bogdanowi Zdrojewskiemu oraz – wobec deklarowanego zainteresowania tym dokumentem – podsekretarzowi stanu w Ministerstwie Infrastruktury Olgierdowi R. Dziekońskiemu. W piśmie przewodnim do projektu wyrażono nadzieję, że zostanie on odpowiednio wykorzystany w pracach ministerstw, a w konsekwencji – w pracach Rady Ministrów. W piśmie przypomniano, że projekt ten był opracowywany „pod patronatem” MKiDN oraz „w świadomości” kompetentnych przedstawicieli kolejnych ministerstw budownictwa i infrastruktury. To – zdaniem zespołu autorskiego – winno było dać impuls do podjęcia rządowych prac nad Polską Polityką Architektoniczną.

Warto podkreślić, że kolejne robocze wersje projektu Polskiej Polityki Architektonicznej były konsekwentnie prezentowane w środowiskowych wydawnictwach oraz na stronach internetowych, tak więc jego opracowaniu towarzyszyła szeroka fachowa dyskusja, dzięki której zespół autorski mógł rozważyć i w dużym stopniu uwzględnić przekazywane mu uwagi.

Jak to zaznaczono we wstępie do projektu PPA, jego treść była opracowana w nawiązaniu do polityk tego typu tworzonych i funkcjonujących w krajach Unii

Europejskiej, a także z uwzględnieniem istotnych tez innych ważnych dokumentów unijnych wiążących Polskę jako kraj członkowski UE. Są to w szczególności: Karta Lipska, Europejska Konwencja Krajobrazowa oraz ostatnia Konkluzja Rady UE na temat architektury jako wkładu kultury w zrównoważony rozwój. Zespół autorski projektu rozumie więc, że ostateczne dopracowanie treści Polskiej Polityki Architektonicznej i jej przyjęcie przez Rząd RP, a następnie konsekwentne wykorzystywanie w inicjatywach legislacyjnych, będzie jednym z narzędzi realizacji wiążących Polskę dokumentów unijnych. Zespół autorski projektu PPA zakłada, że rola jego autorów nie powinna zakończyć się z przekazaniem efektu ich pracy zainteresowanym przedstawicielom rządu. Zadeklarowano więc współpracę przy dalszych – już rządowych – pracach nad projektem Polskiej Polityki Architektonicznej. Autorom projektu zależy bardzo na jak najpilniejszym nadaniu temu dokumentowi ostatecznego kształtu, aprobowanego przez Radę Ministrów i później realizowanego przez Rząd RP.

W oczekiwaniu na rozpoczęcie prac nad rządową wersją projektu Polskiej Polityki Architektonicznej, autorzy będą nadal promować przekazaną wersję dokumentu, w świadomości że – aby stał się on oficjalną polityką realizowaną przez Rząd RP – jego tekst wymaga dalszej dyskusji i wypracowania kompromisu, co do niektórych zawartych w obecnym projekcie sformułowań. Przykładem takiego działania była prezentacja referatu „Polska Polityka Architektoniczna” 30 marca 2009 roku w Sejmie RP przez przewodniczącego Polskiej Rady Architektury arch. Krzysztofa Chwaliboga podczas konferencji „Kultura a zrównoważony rozwój, środowisko, ład przestrzenny, dziedzictwo” zorganizowanej przez Polski Komitet do spraw UNESCO we współpracy z Ministerstwem Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Od czasu przekazania projektu PPA zainteresowanym ministerstwom nie utworzono zapowiadanego przez ich kierownictwa międzyresortowego zespołu ds. polityki architektonicznej państwa i nie rozpoczęto prac nad rządowym projektem takiej polityki, pomimo że przedstawiciele środowisk zawodowych wielo-

krotnie apelowali o podjęcie dyskusji nad projektem PPA. Na początku 2011 roku dokument ten przekazano także Ministerstwu Rozwoju Regionalnego w ramach społecznych konsultacji projektu Koncepcji Zagospodarowania Przestrzennego Kraju 2030, w którym „przywrócenie i utrwalenie ładu przestrzennego” zostało zapisane jako jeden z sześciu celów strategicznych, a sam ład przestrzenny został określony jako „główny cel zagospodarowania przestrzennego na wszystkich poziomach planowania” oraz „uporządkowanie i harmonia pomiędzy różnymi elementami składowymi przestrzeni i funkcjami struktury przestrzennej (...) kryterium oceny jakości zmian zagospodarowania w odniesieniu do sprawności procesów społeczno-gospodarczych i jakości życia.”

Środowiska, które udzieliły poparcia projektowi PPA, uznając jego aktualność, zwłaszcza wobec pogarszającego się stanu polskiej przestrzeni oraz nieskuteczności, a nawet szkodliwości rozproszonych wysiłków legislacyjnych, są przekonane o konieczności podjęcia nad nim dyskusji przez właściwe resorty jak najwcześniej po wyborach parlamentarnych 2011 roku. Uznając celowość szerokiego promowania projektu PPA, także w związku z polską Prezydencją w UE, zdecydowano o ponownym wydaniu tego dokumentu, jedynie z niewielkimi korektami o charakterze redakcyjnym, poszerzając go o wymienione na początku, uzupełniające jego cele aneksy.

Warszawa, w lipcu 2011 roku

Ateny – tradycja europejskiej kultury – Akropol.

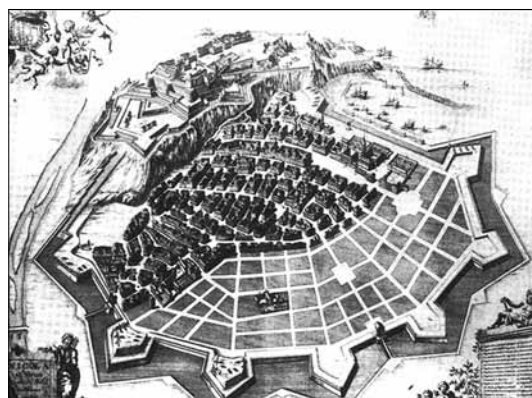
Idea ładu przestrzennego elementem kultury europejskiej

Ład przestrzenny to stan organizacji przestrzeni spełniający wymogi jakości życia społecznego, kultury, ekonomii i zrównoważonego środowiska. Według art. 2 pkt 1 ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym to „takie ukształtowanie przestrzeni, które tworzy harmonijną całość oraz uwzględnia w uporządkowanych relacjach wszelkie uwarunkowania i wymagania funkcjonalne, społeczno-gospodarcze, środowiskowe, kulturowe oraz kompozycyjno-estetyczne”.

Pojęcie ładu przestrzennego, obejmujące środowisko zbudowane i krajobraz otwarty, jest integralnym elementem idei współpracy europejskiej.

Znaczenie jakości środowiska przestrzennego w polityce krajów Unii Europejskiej jest konsekwencją:

- ❑ wpływu tradycji europejskiej kultury architektonicznej i urbanistycznej,
- ❑ społecznej potrzeby ładu przestrzennego,
- ❑ wymogów rozwoju zrównoważonego.

Nicea – ład przestrzenny renesansowego miasta.

Zgodnie z zaleceniami Europejskiego Forum Polityk Architektonicznych kraje członkowskie wdrażają idee ładu przestrzennego poprzez formułowanie „polityki architektonicznej”. Stanowisko Unii Europejskiej w dziedzinie zasad kształtowania środowiska przestrzennego zostało sformułowane w następujących dokumentach:

- ❑ Europejskiej Konwencji Krajobrazowej (20 X 2000),
- ❑ Strategii Zrównoważonego Rozwoju (16 VI 2006),
- ❑ Karcie Lipskiej (24 V 2007),
- ❑ Konkluzji Rady Unii Europejskiej na temat architektury: udział kultury w zrównoważonym rozwoju (20 XI 2008).

We wspomnianej „Konkluzji...” Rada UE stwierdza: „Jakość przestrzeni publicznych, krajobrazu i architektury ma istotny wpływ na warunki życia i wymaga przyjęcia integralnego podejścia do rozwoju przestrzennego

w jego aspektach ekonomicznym, społecznym, ekologicznym i kulturowym, poprzez współpracę elementów systemu administracyjnego i politycznego oraz przedstawicieli społeczeństwa i sektora prywatnego”.

Krytyczny stan polskiej przestrzeni

Przejawem krytycznego stanu polskiej przestrzeni jest zjawisko narastającego chaosu funkcjonalnego i wizualnego, sprzecznego z wymogami rozwoju zrównoważonego, pogarszającego warunki życia obywateli.

W wyniku wykonanych analiz, prezentowanych m.in. w publikacji „Krajobraz Polski i Polityka”, wyróżnionej w 2008 roku przez Ministra Infrastruktury, stwierdzono następujące przyczyny tego stanu:

- ❑ niespójne kształtowanie przestrzeni publicznych, w tym centrów miejskich,
- ❑ substandard urbanistyczny nowo wznoszonych budynków i osiedli mieszkaniowych,
- ❑ bezładną ekspansję stref podmiejskich,
- ❑ rozpraszanie zabudowy na terenach rolniczych i rekreacyjnych,
- ❑ niszczenie krajobrazu kulturowego i naturalnego, w tym dóbr kultury współczesnej,
- ❑ brzydotę zabudowy terenów podmiejskich i wiejskich,
- ❑ chaotyczną zabudowę komercyjną pasów przydrożnych,
- ❑ degradację przestrzeni publicznych zaśmiecanych agresywną reklamą.

Zjawiska te są przyczyną degradacji narodowego dziedzictwa, krajobrazu kulturowego i przyrodniczego Polski, są zagrożeniem dla jej rozwoju.

*Chaos przestrzeni centrum.
Zabudowa spekulacyjna Warszawy.
Degradacja krajobrazu Podhala.
Zaśmiecona przestrzeń publiczna.*

Przyczyny przestrzennego chaosu

Obecny stan przestrzeni jest skutkiem negatywnych czynników:

- ❑ poziomu kultury przestrzeni społeczeństwa i polityków oraz braku zrozumienia, jaki wpływ ma jakość otoczenia na warunki życia,
- ❑ braku profesjonalizmu w działaniu polskiego systemu zarządzania przestrzenią,
- ❑ deregulacji systemu zarządzania przestrzenią w imię liberalizmu gospodarczego,
- ❑ braku uregulowań niezbędnych dla kształtowania zintegrowanych założeń przestrzennych.

Konieczne przeciwdziałanie

Proces anarchizacji polskiej przestrzeni wymaga przeciwdziałania. Konieczna jest spójna koncepcja kształtowania krajobrazu Polski (jako części przestrzeni europejskiej). Koncepcja ta winna stanowić punkt wyjścia dla przebudowy systemu zarządzania przestrzenią złożonego przepisów dotyczących działań szeregu resortów. Sprawy krajobrazu, przestrzeni publicznej i architektury, dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego, w tym dóbr kultury współczesnej muszą być rozpatrywane i rozwiązywane z najwyższą uwagą. Projekt Polskiej Polityki Architektowniczej ma na celu deklarację co do niezbędności wprowadzania zmian i ich systemowej koordynacji, tak aby Polska posiadała sformułowany pogląd w tej dziedzinie (istotny zwłaszcza w okresie naszej prezydencji w UE).

*Erozja planu – Nowe Maniowy.
„Sąsiedztwo” – Nowa Iwiczna.
Wjazd do Warszawy – Raszyn.
„Gospodarka przestrzenna”.*

ISTOTNE PROBLEMY POLSKIEJ POLITYKI ARCHITEKTONICZNEJ

Profesjonalne zarządzanie przestrzenią zbudowaną,
ze szczególnym uwzględnieniem ładu przestrzennego.

1

System planowania przestrzennego.

2

Ochrona dziedzictwa kulturowego, w tym dóbr kultury
współczesnej.

3

Ochrona i kształtowanie krajobrazu.

4

Zapewnienie warunków rozwoju zrównoważonego.

5

System zamówień prac projektowych i realizacyjnych,
ze szczególnym uwzględnieniem konkursów archi-
tektonicznych i urbanistycznych.

6

Projekty urbanistyczno-architektoniczne oparte
o partnerstwo publiczno-prywatne.

7

Promocja kultury przestrzeni, w tym edukacji.

8

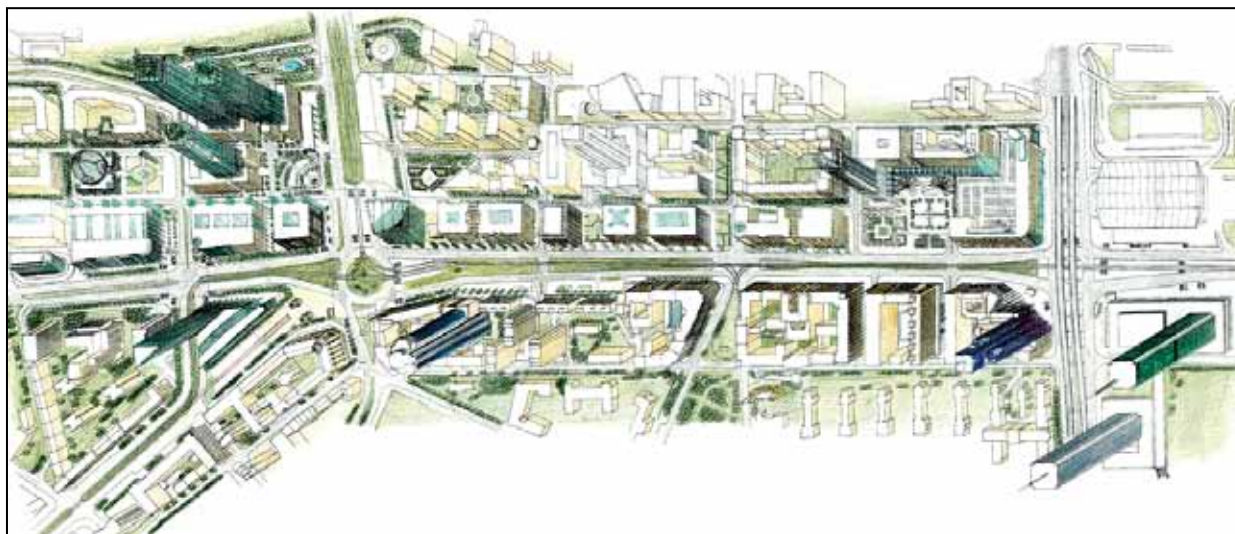

Rola organizacji zawodowych i organizacji
pozarządowych.

9

PROFESJONALNE ZARZĄDZANIE PRZESTRZENIĄ ZBUDOWANĄ ZE SZCZEGÓLNYM UWZGLĘDNIENIEM ŁADU PRZESTRZENNEGO 1

Koncepcja zagospodarowania Alej Jerozolimskich, Warszawa.

Diagnoza: Zarządzanie przestrzenią – dobrem wspólnym – jest domeną osób niekompetentnych, bez przygotowania zawodowego, zależnych od koniunkturalnych nacisków politycznych lub działających w sposób doraźny, w czasie wyznaczonym przez okresy między wyborami.

1.1. Zadania stojące przed władzą architektoniczno-urbanistyczną wymagają wiedzy i doświadczenia

1. Kształtowanie ładu przestrzennego jest procesem wymagającym czasu, konsekwencji, wiedzy, wrażliwości estetycznej, umiejętności i walorów moralnych.
2. Plany zagospodarowania przestrzennego są narzędziem koniecznym, ale nie wystarczającym do tworzenia wysokiej jakości przestrzeni. Zadania władzy architektoniczno-urbanistycznej powinny dotyczyć również decyzji projektowych nie w pełni określanych przez prawo miejscowe i prawo powszechnie obowiązujące. Dla kreowania wartości przestrzennych potrzebna jest kompetentna i nieprzekupna władza architektoniczno-urbanistyczna uprawniona do podejmowania samodzielnych decyzji.

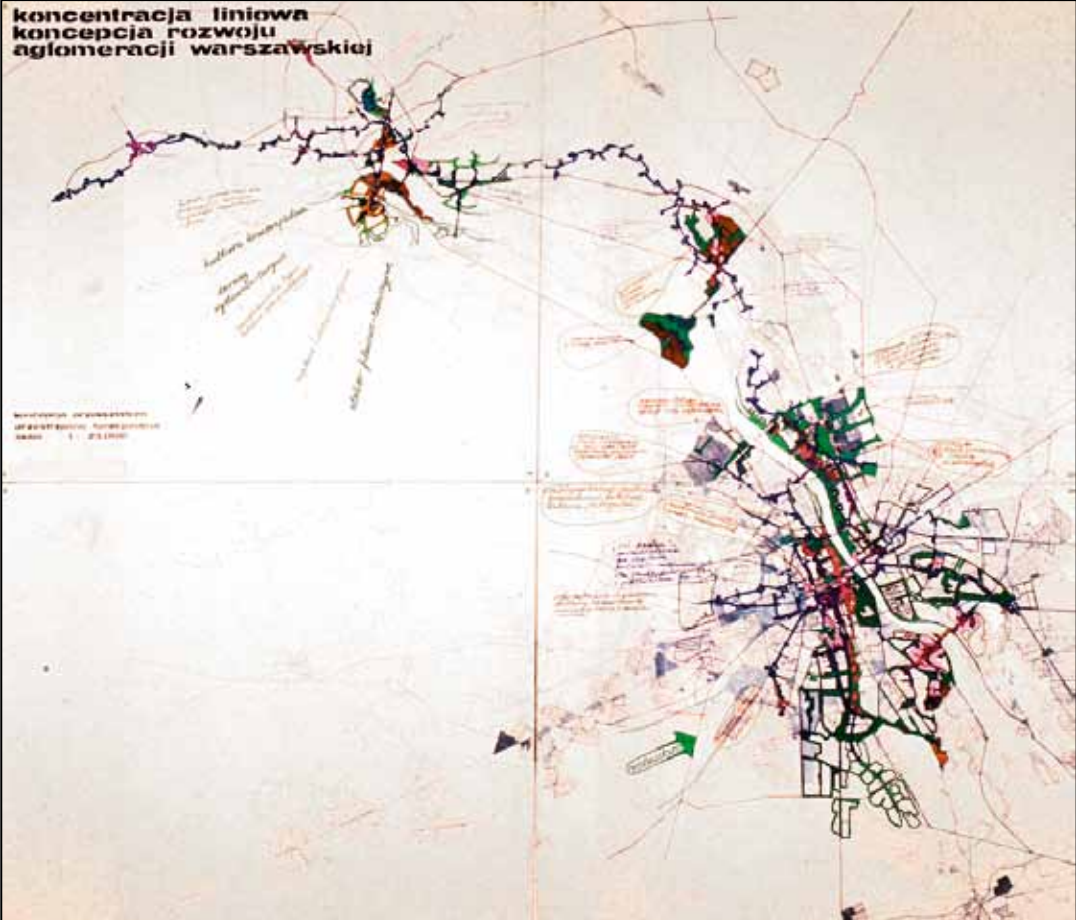
1.2. Władza architektoniczno-urbanistyczna powinna koncentrować się na kształtowaniu ładu przestrzennego, niezależnie od polityki kadencyjnej

1. Podstawowymi kryteriami działania władzy powinny być: szacunek dla relacji pomiędzy obiektami budowlanymi i otoczeniem, troska o przestrzeń publiczną i krajobraz. Dobro wspólne, w imię którego dopuszcza się decyzje ograniczające prawo własności i prawo do użytkowania, powinno określać zakres merytoryczny władzy architektonicznej i urbanistycznej.
2. Zakres interwencji władzy architektonicznej w zakresie decyzji projektowych powinien być wyważony, aby nie naruszać swobody twórczej, a jednocześnie eliminować zagrożenia dobra wspólnego. Niezbędna jest opiniotwórcza rola komisji urbanistyczno-architektonicznych oraz monitoring ze strony organizacji zawodowych i organizacji pozarządowych.

1.3. Sposób organizacji władzy architektonicznej wymaga szczególnej uwagi

1. Władzę architektoniczną powinien stanowić architekt miasta lub gminy rekomendowany przez samorząd zawodowy i stowarzyszenia twórcze, mianowany przez władze gminy.
2. Architekt miejski lub gminny powinien podejmować decyzje w oparciu o opinie komisji urbanistyczno-architektonicznej, której profesjonalny skład powinny wskazywać odpowiednie samorządy zawodowe i stowarzyszenia twórcze.

*Harmonijne założenie przestrzenne Pałacu Branickich, Białystok.
Chaos warszawskich peryferii.*

Koncepcja Rozwoju Aglomeracji Warszawskiej, 1971.

Diagnoza: Na znacznej części obszarów zurbanizowanych nie ma planów przestrzennych. Miasta, a szczególnie ich peryferie, rozrastają się chaotycznie. Rozgardiasz budowlany i agresywne reklamy niszczą krajobraz. Podstawowe narzędzie planowania: „miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego” nie jest powszechnie stosowane. Władze samorządowe nie są zainteresowane tworzeniem prawa miejscowego. Sprzyja to doraźnym prywatnym interesom i prowadzi do degradacji przestrzeni.

Diagnoza: Brak właściwych parametrów określających przestrzenne minima zdrowotne i społeczne powoduje nadużycia – realizację zespołów mieszkaniowych bez dostępu do komunikacji publicznej, szkół, przedszkoli, zieleni i sportu. Domy mieszkalne budowane są w nadmiernym zacieśnieniu i często w uciążliwym sąsiedztwie.

Diagnoza: Fragmentaryczność i nieodpowiednia treść planów zagospodarowania, niedopasowana do miejsca i celu (zwykle zbyt ogólna, czasami zbyt rygorystyczna), ogranicza możliwości prawidłowego kształtowania przestrzeni.

2.1. Planowanie przestrzenne

1. Kraj, regiony, metropolie, powiaty, gminy powinny być objęte spójnym systemem planowania przestrzennego. Ciągłość musi być cechą tego systemu.
2. Planów zagospodarowania szczególnie wymagają obszary zdegradowane i potrzebujące ochrony.
3. Plany powinny zapobiegać rozlewaniu się zabudowy – zajmowaniu terenów otwartych.
4. Pieczołowicie opracowane plany potrzebne są w szczególności dla obszarów metropolitalnych, wielkich miast i ich dzielnic, nowych obszarów urbanizacji, regionów rekreacyjno-turystycznych, stref przyległych do dróg a także terenów tworzących drobnoziarnistą strukturę osadnictwa.
5. System planowania przestrzennego musi uwzględniać zasadę sprzężenia zwrotnego pomiędzy zapisami planów wojewódzkich, planów obszarów metropolitalnych, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin, strategii rozwoju, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

2.2. Standardy urbanistyczne

1. Odpowiednie warunki życia (zarówno zdrowotne jak i społeczne) powinny być zapewnione przez obligatoryjne stosowanie standardów mających aspekty użytkowe, kulturowe i ekologiczne. Standardy urbanistyczne powinny zawierać zasady oraz parametry zagospodarowania i kształtowania zabudowy w spójności z zasadami ochrony środowiska.
2. Powinny być przestrzegane przy formułowaniu polityk przestrzennych i strategii rozwoju, sporządzaniu planów zagospodarowania i projektów inwestycji, jak też przy planowaniu finansowym.

2.3. Adekwatna do miejsca i celu treść merytoryczna planów zagospodarowania przestrzennego

1. Zakres terytorialny planów powinien obejmować szeroki kontekst, wiążąc sposób zagospodarowania miejsca z jego otoczeniem, dziedzictwem kulturowym i przyrodniczym.
2. Zawartość planów zagospodarowania przestrzennego musi być dostosowana do specyfiki terenów i problemów. Obszary chronionego krajobrazu, obszary rewitalizacji wymagają ustaleń bardziej szczegółowych, rygorystycznych. Dla innych, plany mogą mieć charakter bardziej ogólny, elastyczny. Zawsze jednak powinny ustalać niezbędne standardy, a jednocześnie inspirować twórczość i innowacyjność. Ustalenia planów powinny być czytelne dla projektantów, inwestorów i mieszkańców.

Diagnoza: Dawnym terenom wojskowym, przemysłowym, kolejowym itp. zagraża dziś prodevelopmental policy, wydawania decyzji administracyjnych umożliwiających ich zabudowę, bez respektowania zasad zrównoważonego rozwoju, ładu przestrzennego, bez odpowiednich standardów urbanistycznych.

Diagnoza: Uczestnictwo społeczeństwa w sporządzaniu planów, gospodarowaniu przestrzenią, ochronie i kształtowaniu krajobrazu jest iluzoryczne, mimo istotnych potrzeb rozwiązywania konfliktów pojawiających się w procesach planistycznych, a także wbrew trendom europejskim. Obywatele aktywnie włączający się w procesy planistyczne są manipulowani lub ignorowani, a potencjał inicjatyw obywatelskich nie jest wykorzystywany.

Warszawa Żoliborz – 1 km² ładu przestrzennego.

Nowa Iwiczna koło Warszawy – 1 km² chaotycznej przestrzeni.

2.4. Transformacja funkcjonalno-przestrzenna terenów zdegradowanych

Na odzyskiwanych terenach powinny powstawać – tak jak bywa to w innych krajach UE – inwestycje będące przykładem myślenia innowacyjnego, realizacji zasad ładu przestrzennego, zrównoważonego rozwoju, projekty reprezentujące najwyższy poziom, szczególnie w odniesieniu do architektury budynków i przestrzeni publicznych, zawierające nowatorskie rozwiązania w zakresie infrastruktury.

2.5. Udział społeczeństwa

1. System planowania przestrzennego uwzględnia zasady demokracji w ramach społeczeństwa obywatelskiego. W procedurach planistycznych musi być respektowane zdanie obywateli.
2. Konieczna jest świadoma partycypacja społeczeństwa już w fazie formułowania polityk lokalnych i tworzenia założeń do planów.
3. Władze powinny umieć i chcieć wyważać sprzeczne interesy jednostek oraz grup społecznych, stosować narzędzia sprawiedliwego rozstrzygnięcia konfliktów towarzyszących planowaniu i budowaniu.
4. Udział społeczeństwa nie powinien być traktowany jako przeszkoda, lecz jako pomoc w rozstrzygnięciu konfliktów.
5. Konieczne są działania popularyzujące znaczenie jakości przestrzeni. Upowszechnianie modelowych działań planistycznych i inwestycyjnych ma zasadnicze znaczenie dla poziomu świadomości społecznej.
6. Publiczna – rządowa i samorządowa – działalność inwestycyjna musi nieść ze sobą misję budowania przykładów do naśladowania.

Warszawa. Przestrzeń publiczna placu Wilsona.

Koncepcja Planu Żoliborza Południowego.

3 OCHRONA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO W TYM KULTURY WSPÓŁCZESNEJ

Świt w Kazimierzu Dolnym.

Diagnoza: Mimo że przestrzeń Polski jest dobrem wspólnym, chronionym zapisami Konstytucji, uboga jest wiedza o dziedzictwie kulturowym, a co się z tym wiąże, społeczna wrażliwość i świadomość potrzeb jego ochrony. Niska jest świadomość, że dziedzictwo kulturowe nie może być wyobcowane ze współczesnych potrzeb użytkowych i współczesnej przestrzeni – jest bowiem jej integralnym elementem.

Diagnoza: Ranga problematyki ochrony dziedzictwa kulturowego w świadomości władz administracji publicznej i innych uczestników procesów projektowania i zarządzania przestrzenią jest niska.

Diagnoza: Narzędzia ochrony dziedzictwa kulturowego w procesach planowania i zarządzania przestrzenią nie są wykorzystywane. Ochrona zabytków rozumiana jest tylko jako dążenie do wypełnienia obowiązków ustawowych.

Diagnoza: Błędna interpretacja poszanowania tradycji skutkuje często realizacją obiektów będących pastiszami zabytków. Obiekty historyczne odnawiane są często w sposób zacierający ich oryginalne wartości w imię troski o błędnie pojętą estetykę lub/i podnoszenie standardu energetycznego.

3.1. Rozpoznanie wartości zasobów kulturowych

1. Rozpoznanie wartości zasobów kulturowych, od najstarszych do współczesnych, powinno polegać na systematycznej inwentaryzacji, dokumentowaniu oraz naukowym badaniu właściwości i zmian. Ocena ich stanu i wartości powinna być oparta o kryteria zrozumiałe dla właścicieli, służb odpowiedzialnych za realizację procesu ochrony, a także dla społeczeństwa.
2. Diagnoza stanu dziedzictwa kulturowego powinna stanowić podstawę tworzenia wytycznych dotyczących zakresu i sposobów jego ochrony.

3.2. Tworzenie i rozwijanie metod ochrony dziedzictwa kulturowego

1. W powszechnej świadomości (społeczeństwa, profesjonalistów, polityków) pojęcie dziedzictwa kulturowego powinno objąć nie tylko obiekty i ich zespoły, ale całość krajobrazu.
2. Problematyka ochrony dziedzictwa powinna uzyskać należne jej znaczenie w planowaniu, projektowaniu, realizacji inwestycji i zarządzaniu.

3.3. Zapewnienie skuteczności działania służb konserwatorskich

1. Konieczne jest stworzenie organizacyjnych i finansowych warunków efektywnego funkcjonowania wojewódzkich konserwatorów zabytków, przy zapewnieniu wykształconych kadr.
2. Ważnym czynnikiem wspierającym działania służby konserwatorskiej, podporządkowanej bezpośrednio właściwemu ministrowi, powinni być samorządowi konserwatorzy zabytków.
3. Praca konserwatorów zabytków powinna być proaktywna, nie ograniczać się do reagowania na zagrożenia i do działań inwentaryzacyjnych, ale promować poszanowanie dziedzictwa kulturowego, w tym dóbr kultury.

3.4. Promocja i edukacja

1. Konieczne jest powszechne przekonanie, że dziedzictwo kulturowe jest elementem ładu przestrzennego jako dobra publicznego.
2. Działania promocyjne i edukacyjne powinny być nieodłącznym sposobem ochrony dziedzictwa kulturowego, by dostrzec, zrozumieć, docenić i chronić walory przestrzeni otaczającej człowieka. Takie podejście należy rozwijać na każdym poziomie kształcenia, budować więzi lokalne w oparciu o zamiłowanie do historii i tradycji regionu, kształcić umiejętność oceny estetycznej dzieł artystów minionych epok i czasów współczesnych.
3. Istotnym zadaniem jest ochrona zanikających, tradycyjnych rzemiosł, technologii, materiałów.

Diagnoza: Społeczna świadomość konieczności ochrony własnego dziedzictwa kulturowego nie jest powszechna.

Diagnoza: Przestrzeń „małego miasteczka” – charakterystycznego elementu historycznej, tradycyjnej „drobnoziarnistej”, wielokulturowej i noszącej specyficzne piękno struktury przestrzennej krajobrazu Polski – ulega bezpowrotnej degradacji.

Diagnoza: W procesie demokratyzacji, budowy społeczeństwa obywatelskiego, ochrona krajobrazu i zabytków kojarzy się z ograniczaniem wolności i wydaje się sprzeczna z interesami mieszkańców podważając prawo własności.

3.5. Udział społeczeństwa w ochronie wartości kulturowych

1. Wypracowanie form partycypacji społecznej oraz wspieranie organizacji pozarządowych w opiece nad dziedzictwem kulturowym w trosce o harmonijne kształtowanie przestrzeni powinny stanowić ważny cel działań państwa w zakresie umacniania społeczeństwa obywatelskiego.
2. Konieczne jest budowanie pozytywnego wizerunku działań na rzecz ochrony wartości kulturowych.
3. Powinien powstać skuteczny system zachęty i pomocy dla władających obiektami zabytkowymi (np. w formie rekompensat za ich ochronę).

3.6. Przestrzeń małych tradycyjnych jednostek osadniczych wymaga szczególnej troski

Ochrona ginącego piękna małych polskich miejscowości i krajobrazu „polskiej prowincji” musi łączyć rozwiązania administracyjne ze świadomością wartości, których zaczyna brakować.

3.7. Architektura w równowadze pomiędzy tradycją a współczesnością

Zadaniem architektury, urbanistyki, kształtowania krajobrazu jest ciągły dyskurs z istniejącym otoczeniem i świadome odniesienie do przeszłości. Za warte naśladowania powinny być uznane rozwiązania, w których ten dyskurs występuje.

3.8. Poszanowanie prawdy w ochronie dziedzictwa kulturowego

Metody remontów rewaloryzacji i termomodernizacji winny sprzyjać zachowaniu oryginalnych wartości architektonicznych i świadomemu dodawaniu wartości przestrzennych.

Zagroda gburka w Nadole.
Osiedle Nikiszowiec, Katowice.
Willa pod Jedłami, Zakopane.
Ślady kultury.

Zadrzewienia śródpolne w Turwi.

Diagnoza: Krajobraz Polski jest niszczone, pomimo że jest uznanym dziedzictwem i bogactwem narodowym, a Polska jest sygnatariuszem Europejskiej Konwencji Krajobrazowej. Świadectwem zaniedbań są chaotyczne i grabieżcze formy zagospodarowania wielu terenów, niszczące piękno, tożsamość a także potencjał ekonomiczny krajobrazu. Dotyczy to zarówno środowiska naturalnego, jak i obszarów zurbanizowanych. Praktyki te często formalnie nie naruszają prawa, co jest dowodem jego nieskuteczności.

Diagnoza: Brak spójnego systemu działań na rzecz harmonijnego kształtowania krajobrazu, zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju, prowadzi do uszczuplenia zasobów krajobrazu i zakłóceń w jego funkcjonowaniu..

Diagnoza: Przypadkowe działania, prowadzone bez poszanowania dla kompozycji i funkcjonowania obiektów architektury krajobrazu, powodują nieodwracalne szkody.

Diagnoza: System prawny nie tworzy dogodnych warunków dla profesjonalnych działań służących kształtowaniu krajobrazu.

4.1. Rygory powszechnej ochrony krajobrazu

1. Krajobraz jest środowiskiem człowieka. Powinien być pojmowany szeroko, z uwzględnieniem jego wszelkich oddziaływań, łącznie z wpływem na zdrowie psychiczne i fizyczne człowieka.
2. Gospodarowanie krajobrazem powinno stać się gałęzią gospodarki narodowej.
3. Ochrona krajobrazu nie powinna ograniczać się do troski o wybrane tereny. Zhierarchizowane i zróżnicowane formy ochrony powinny objąć całą przestrzeń kraju.
4. Ochrona powinna być powiązana ze sztuką kształtowania krajobrazu.
5. Konieczne jest określenie i stosowanie zasad powszechnej ochrony krajobrazu w systemie planowania i gospodarowania przestrzenią. Wymaga to wprowadzenia odpowiednich zmian i uzupełnień w ustawodawstwie.

4.2. Kompleksowe podejście do kształtowania krajobrazu

Jednym z celów gospodarowania przestrzenią powinno być zintegrowane kształtowanie krajobrazu. Polega ono na ochronie i racjonalnym wykorzystaniu jego zasobów naturalnych i kulturowych, w połączeniu z zaspokajaniem potrzeb społecznych. Istotne jest skorelowanie poszczególnych poziomów kształtowania krajobrazu z planowaniem przestrzennym, od skali regionu do skali miejsca, a także podporządkowanie działań resortowych całościowej wizji krajobrazu.

4.3. Ustalenie statusu obiektów architektury krajobrazu

Konieczne jest ustalenie definicji obiektu architektury krajobrazu i nadanie mu odpowiedniej rangi prawnej. Parki, ogrody dydaktyczne, cmentarze itp. powinny być chronione na mocy prawa przed przypadkowymi działaniami naruszającymi ich kompozycję i funkcjonowanie.

4.4. Unormowanie warunków uprawiania zawodu architekta krajobrazu i wykorzystywanie jego kompetencji

Kształceni na wysokim poziomie architektki krajobrazu powinni uczestniczyć w ochronie i kształtowaniu krajobrazu. Niezbędne jest ustanowienie odpowiednich uprawnień zawodowych dla architektów krajobrazu.

Ogród zamkowy, Pieskowa Skała.

Ogród Biblioteki Uniwersytetu Warszawskiego.

Diagnoza: Obecna praktyka zarządzania przestrzenią nie stanowi inspiracji dla innowacyjności w architekturze i urbanistyce. Znaczenie ładu przestrzennego i jakości architektury, jako koniecznych warunków rozwoju zrównoważonego, nie jest powszechnie uświadomione i nie znajduje odbicia w kształtowaniu i użytkowaniu zabudowy.

Osiedle Ursynów – Natolin, Warszawa.
Architektura – Przyroda.

5.1. Struktura zagospodarowania przestrzennego i zabudowy warunkuje jakość środowiska, krajobrazu kulturowego, ekonomii zasobów i koszty funkcjonowania infrastruktury

Istotne znaczenie mają:

1. Układ sieci osadniczej, wielkość i sposób rozmieszczenia zespołów zurbanizowanych.
2. Struktura przestrzenno-funkcjonalna obszarów urbanizacji.
3. Struktura terenów rolniczych i rekreacyjnych.
4. Sposób rozmieszczenia, wzajemne relacje i układy wewnętrzne przestrzeni publicznych, dzielnic centralnych, koncentracji zatrudnienia i usług, zespołów zabudowy mieszkaniowej, terenów otwartych i zieleni, układów komunikacji i infrastruktury technicznej.
5. Funkcjonalna i techniczna struktura budynków oraz zagospodarowania ich otoczenia.

5.2. Współzależność planowania przestrzennego i projektowania architektury

Na każdym z wymienionych pól konieczna jest:

1. Polityka przestrzenna zgodna z wymogami ochrony podstawowych zasobów, którymi są grunty, energia, woda, powietrze oraz niepoliczalne wartości ładu przestrzennego, środowiska kulturowego i przyrodniczego.
2. Doskonalenie regulacji prawnych, organizacyjnych i ekonomicznych (a w tym podatkowych) stanowiących o racjonalności procesów inwestycyjnych z punktu widzenia rozwoju zrównoważonego.

SYSTEM ZAMÓWIEŃ PRAC PROJEKTOWYCH I REALIZACYJNYCH ZE SZCZEGÓLNYM UWZGLĘDNIENIEM KONKURSÓW ARCHITEKTONICZNYCH I URBANISTYCZNYCH

6

Muzeum Fryderyka Chopina, Żelazowa Wola.

Diagnoza: Obecny system zamówień na prace projektowe w zakresie architektury, urbanistyki, planowania przestrzennego, w którym jakość rozwiązań nie jest powszechnie uznawana jako priorytet, prowadzi do błędnego wyboru rozwiązań realizacyjnych.

6.1. Kryterium jakości powinno być podstawą wyboru projektanta i wykonawcy w systemie zamówień publicznych

1. Minimalna cena nie może stanowić podstawowego kryterium przy ocenie i wyborze prac kierowanych do realizacji, gdyż zwykle występuje sprzeczność pomiędzy niską ceną a wysoką jakością.
2. Ponieważ środowisko przestrzenne warunkuje jakość życia, przepisy prawa dotyczące zamówień na prace projektowe i realizacyjne powinny być oparte o zasadę oceny jakości merytorycznej przedkładanych propozycji. Zasada ta w systemie zamówień publicznych powinna obowiązywać, a dla zamówień prywatnych powinna być promowana.

6.2. Konkursy powinny być promowane jako najlepsza forma pozyskania wykonawców zamówień na projekty architektoniczne bądź urbanistyczne

1. Forma konkursu, w którym porównywane są różne koncepcje rozwiązania zadania projektowego, wykonane w oparciu o te same założenia programowe przez wszystkich uczestników, zapewnia zobiektywizowaną, profesjonalną ocenę i wybór najlepszego rozwiązania. Maksymalna dostępność uczestnictwa, czytelność, jednoznaczność procedur, fachowość i bezstronność rozstrzygania w konkursach są gwarancją uzyskania wysokiej jakości rozwiązań oraz wyboru najwłaściwszego spośród nich.
2. Przetargi na prace projektowe, jako nie gwarantujące jakości projektów i tym samym właściwego gospodarowania środkami publicznymi, powinny być eliminowane z systemu zamówień publicznych.

Dom Handlowy Kupiec, Szczecin.
Akademia Muzyczna, Katowice.
Muzeum Fryderyka Chopina, Żelazowa Wola.

6.3. Świadomy, dokonany przez fachowców wybór rozwiązań projektowych, to działanie w interesie publicznym

1. Wybór najlepszych rozwiązań projektowych przez profesjonalistów stanowiących większość składów sądów konkursowych jest najpewniejszą metodą świadomego inwestowania. Dotyczy to zarówno inwestycji ze środków publicznych jak i prywatnych – współtworzących przestrzeń jako dobro wspólne.
2. Wieloletnie doświadczenie Stowarzyszenia Architektów Polskich i Towarzystwa Urbanistów Polskich w dziedzinie konkursów powinno być w pełni wykorzystywane. Dotyczy to zarówno ich organizacji, jak i rozstrzygania.

6.4. Konkursy studialne i warsztaty jako właściwa droga poprzedzająca kolejne etapy przygotowania inwestycji

1. Konkursy studialne i warsztaty są ważnym polem dyskusji dotyczącej szczególnie kontrowersyjnych i ważnych tematów. Dzięki studialnemu charakterowi pozwalają także na rozwój teorii i krytyki architektonicznej.
2. Konkursy i warsztaty, podczas których analizowane są zarówno wyrażane przez użytkowników potrzeby, jak i specyficzne cechy miejsca, pozwalają na uzyskanie informacji niezbędnych do dalszych opracowań oraz uruchamiają proces społecznej partycypacji.

6.5. System zamówień publicznych na prace architektoniczne i urbanistyczne oparty o kryterium jakości winien być narzędziem świadomego mecenatu publicznego w dziedzinie sztuki projektowania

1. System zamówień publicznych powinien stanowić promocję osiągnięć polskiej architektury i być czynnikiem edukacji społecznej dotyczącej przestrzeni oraz w konfrontacji z twórczością architektów zagranicznych.
2. Instytucje wydające środki publiczne, a szczególnie agendy państwa, powinny stosować konkursy dla zamówień publicznych jako przykłady modelowego procesu inwestycyjnego i wzorcowego sposobu eksploatacji własnych obiektów.

*Rewitalizacja Kwartалу Turzyńskiego, Szczecin.
Wnętrze Filharmonii, Łódź.*

7 PROJEKTY URBANISTYCZNO-ARCHITEKTONICZNE OPARTE O PARTNERSTWO PUBLICZNO-PRYWATNE

Zespół Akademii Muzycznej, Katowice.

Diagnoza: Chaos w przestrzeni zurbanizowanej narasta w Polsce z powodu braku kompleksowych realizacji urbanistycznych, które mogłyby nadawać charakter i wysoką jakość centrów miejskim i naszym przestrzeniom publicznym. W polskich warunkach ekonomicznych wynika to, między innymi, z nieufności i niechęci do historycznie, ekonomicznie i społecznie uzasadnionej współpracy sektora publicznego z prywatnym przy inwestycjach o znaczącej skali i dużym stopniu złożoności. Wynika także z powszechnego braku woli politycznej do ich realizacji. W konsekwencji, mimo wielkich potrzeb, pozytywnych przykładów zagranicznych oraz braku formalnych barier funkcjonowania partnerstwa publiczno-prywatnego (PPP), działań o takim charakterze nie prowadzi się prawie wcale. Przepisy dotyczące partnerstwa publiczno-prywatnego nie sprzyjają prowadzeniu kompleksowych operacji urbanistycznych, wręcz tworzą dla nich bariery.

Diagnoza: Obraz relacji inwestycji typu PPP w świadomości znacznej części społeczeństwa i klasy politycznej jest negatywny, co skutkuje brakiem woli politycznej do podejmowania realizacji „wielkich projektów”.

7.1. Partnerstwo publiczno-prywatne może służyć jako narzędzie ekonomiczno-organizacyjne kompleksowego kształtowania przestrzeni publicznych przy pomocy dużych, zintegrowanych projektów założeń urbanistyczno-architektonicznych

1. Duże założenia urbanistyczno-architektoniczne, współtworzone przez programy użyteczności publicznej, mogą być realizowane w formule partnerstwa publiczno-prywatnego, która powinna zapewniać jakość projektowanej przestrzeni. Należy wypracować społeczną i polityczną aprobatę dla takich realizacji.
2. Powinny zostać ustalone i upowszechnione zasady formalne i finansowe sprzyjające prowadzeniu kompleksowych urbanistycznych operacji inwestycyjnych. Zasady te, między innymi, powinny ułatwić wykup, scalanie i reparcelację gruntów.
3. Celem zmiany przepisów powinna być nie tyle szczegółowa regulacja PPP, co wyzwolenie innowacyjności i kreatywności – warunków kompleksowego realizowania zespołów urbanistycznych.

7.2. Promowanie partnerstwa publiczno-prywatnego

1. Konieczna jest zmiana filozofii dotyczącej partnerstwa publiczno-prywatnego z podejścia krytycznego na aprobatę pozwalającą na tworzenie przejrzystego i czytelnego prawa określającego pola i zasady współpracy podmiotów publicznych i prywatnych.
2. W celu zmiany negatywnego obrazu współpracy sektora publicznego z prywatnym, zasady i dobre przykłady partnerstwa powinny być szeroko promowane. Wzorcowe operacje urbanistyczne realizowane na tych zasadach powinny być prezentowane i popularyzowane. Modele

prawno-finansowo-organizacyjne PPP powinny służyć jako przykłady skutecznych instrumentów inwestycyjnych.

3. Niezbędne jest promowanie modelowych „wielkich projektów”, sukcesy w ich realizacji w formule PPP odniesione zostały nie na podstawie ścisłej regulacji, ale stale wzbogacanego zbioru doświadczeń.

Plan zagospodarowania osiedla Zakrzówek, Kraków.

8 PROMOCJA KULTURY PRZESTRZENI W TYM EDUKACJI

Edukacja architektoniczna.

Diagnoza: Niski jest poziom świadomości i potrzeb związanych z wartościami przestrzennymi w społeczeństwie, w tym wśród elit politycznych i środowisk opiniotwórczych. Wpływa to negatywnie na jakość legislacji oraz decyzje podejmowane przez uczestników procesów inwestycyjnych.

Edukacja architektoniczna.

8.1. Systematyczna promocja kultury przestrzeni

1. Konieczne są działania wiążące architekturę i gospodarowanie przestrzenią z innymi dziedzinami: sztuką, edukacją, nauką i mediami.
2. Sprawy kultury przestrzeni powinny znaleźć swoje stałe miejsce w prasie, książkach, programach telewizyjnych i radiowych, w Internecie. Medialna promocja kultury przestrzeni powinna być adresowana do całego społeczeństwa.

8.2. Promocja pozytywnych wzorów, edukacyjna rola architektury

1. Zasadnicze znaczenie dla poziomu świadomości społeczeństwa ma upowszechnianie pozytywnych wzorów ochrony dziedzictwa kulturowego, krajobrazu, działań projektowych – planistycznych i realizacyjnych. Szczególna odpowiedzialność spoczywa na inwestorach wykorzystujących środki publiczne i na mediach publikujących te przykłady.
2. Na wyjątkową uwagę zasługuje architektura placówek edukacyjnych oraz administracyjnych, które powinny jakością architektury prezentować idee, które te instytucje powinny przekazywać społeczeństwu.

8.3. Powszechna edukacja architektoniczna

1. Edukacja architektoniczna powinna być powszechnie dostępna. Zagadnienia związane z przestrzenią otoczenia powinny znaleźć miejsce w programie kształcenia ogólnego. Realizacją tego zadania, w ramach zajęć lekcyjnych, pozalekcyjnych i pozaszkolnych mogą zajmować się odpowiednio szkoleni architekci, nauczyciele, animatorzy kultury.
2. Powszechna edukacja architektoniczna powinna być realizowana w ramach zajęć lekcyjnych (w ramach programu dotyczącego sztuk wizualnych oraz innych przedmiotów). Może być uzupełniana w ramach zajęć pozalekcyjnych oraz pozaszkolnych.

Edukacja architektoniczna.

8.4. Podnoszenie poziomu kształcenia projektantów architektów

1. Należy dbać o wysoki poziom uczelni kształcących architektów, architektów krajobrazu, urbanistów, projektantów wnętrz i form użytkowych oraz specjalistów ze sfer związanych z działalnością w przestrzeni.
2. W standardach kształcenia projektantów najważniejsze powinny być przedmioty projektowe i wiedza teoretyczna obejmująca problematykę kształtowania ładu przestrzennego jako warunku zrównoważonego rozwoju.
3. Nauka projektowania powinna być oparta o praktykę zawodową kadry dydaktycznej i doświadczenia realizacyjne. Jest to warunek konieczny wysokiego poziomu kształcenia.
4. Szkoły architektury powinny posiadać samodzielność odpowiadającą twórczemu charakterowi zawodu.
5. Kształcenie ustawiczne powinno być obowiązkowe.

8.5. Badania naukowe

1. Badania naukowe w dziedzinach związanych z krajobrazem, przestrzenią publiczną i architekturą, powinny uwzględniać problematykę wartości przestrzennych i dziedzictwa.
2. Wiedzę o stanie polskiej przestrzeni należy poszerzyć o problematykę ładu przestrzennego.
3. Konieczne jest prowadzenie badań dotyczących zbiektywizowanych metod planowania, projektowania i zarządzania przestrzenią w zgodzie z zasadami zrównoważonego rozwoju i ładu przestrzennego.

8.6. Wsparcie twórczości i edukacji teorią, krytyką i debatą publiczną

Świadome definiowanie i budowanie przestrzeni powinno mieć oparcie w teorii, krytyce oraz w debacie publicznej. Stowarzyszenie Architektów Polskich i Towarzystwo Urbanistów Polskich oraz Izba Architektów RP mogą służyć jako fora prezentacji twórczości, idei, poglądów oraz otwartej dyskusji.

Polityki architektoniczne, debata, Budapeszt, 2008.

Diagnoza: Rola organizacji profesjonalnych w kształtowaniu ładu przestrzeni, promowaniu dobrej architektury, nie jest dostrzegana przez społeczeństwo i władzę.

*Międzynarodowa konferencja PLAYCE 2006
w siedzibie SARP.*

9.1. Rolą samorządów zawodowych architektów i urbanistów – zawodów zaufania publicznego – powinna być dbałość o wysoki poziom wykonywania zawodu.

1. Stowarzyszenia i samorządy zawodowe, zrzeszające architektów, architektów krajobrazu i urbanistów, powinny odgrywać istotną rolę w procesie kształtowania ładu przestrzennego, decydując o randze zawodów związanych z projektowaniem oraz gospodarowaniem przestrzenią.
2. Stowarzyszenia i samorządy zawodowe powinny mieć wpływ na zasady udzielania zamówień publicznych zapewniających niezbędną jakość.
3. Autorytet środowiska zawodowego powinien służyć władzom przy obsadzaniu stanowisk związanych z zarządzaniem przestrzenią.

9.2. Społeczna rola organizacji pozarządowych zrzeszających architektów, architektów krajobrazu i urbanistów

1. Konieczna jest publiczna promocja twórczości architektonicznej na takich zasadach, jak w innych dziedzinach kultury – poprzez codzienną obecność wydarzeń (konkursy, warsztaty, nagrody, plebiscyty, dyskusje) w społecznych środkach przekazu.
2. Organizacje pozarządowe mogą służyć społeczeństwu, propagując cele określone w niniejszym dokumencie, monitorując ich realizację i pełniąc rolę konsultacyjną.
3. Potencjał stowarzyszeń twórczych, a szczególnie Stowarzyszenia Architektów Polskich i Towarzystwa Urbanistów Polskich, powinien być wykorzystany. Szczególnymi polami działania jest upowszechnianie dobrych praktyk (przede wszystkim w dziedzinie konkursów architektonicznych i urbanistycznych).

*Kongres Architektury Polskiej, Gdańsk 1998.
Izba Architektów obraduje.*

KONKLUZJE

Powrót do Warszawy.

*Dolinka Służewiecka, Warszawa
Koncepcja miasta pasmowego.*

Realizacja Polskiej Polityki Architektonicznej – polityki jakości krajobrazu, przestrzeni publicznej i architektury – wymaga:

- ❑ uznania ładu przestrzennego za dobro publiczne i niezbędny warunek zrównoważonego rozwoju wpisanego do Konstytucji RP;
- ❑ doskonalenia narzędzi legislacyjnych – dokonania zmian i uzupełnień aktów prawnych dotyczących zarządzania przestrzenią, gwarantujących kształtowanie i zachowanie wysokiej jakości krajobrazu, przestrzeni publicznej i architektury, w zgodzie z zasadami zrównoważonego rozwoju, równowagi kryteriów kulturowych, ekonomicznych, środowiskowych, społecznych;
- ❑ codziennej praktyki realizowania celów niniejszego dokumentu przez skoordynowane działania administracji państwowej i samorządowej, organizacji zawodowych, organizacji pozarządowych, uczelni, placówek oświatowych i społeczeństwa.

Zmiany i uzupełnienia w legislacji oraz pozytywne praktyki w dziedzinach związanych ze środowiskiem przestrzennym powinny spowodować:

- ❑ egzekwowanie profesjonalizmu w zarządzaniu przestrzenią,
- ❑ powoływanie kompetentnych architektów miast i gmin oraz komisji urbanistyczno-architektonicznych,
- ❑ zapewnienie organizacjom profesjonalnym wpływu na obsadę stanowisk architektów miast/gmin oraz składów komisji urbanistyczno-architektonicznych,
- ❑ nadanie wysokiej rangi opiniom komisji urbanistyczno-architektonicznych,
- ❑ organizację efektywnego, skoordynowanego planowania,
- ❑ rozszerzenie raportu o stanie przestrzeni kraju o określenie stref krajobrazu zdegradowanego,
- ❑ sporządzenie i realizację planów przekształceń dla terenów zdegradowanych,
- ❑ profesjonalne opracowanie i wdrażanie standardów urbanistycznych,
- ❑ ochronę dziedzictwa kulturowego i krajobrazu,
- ❑ ustalenie prawnych granic występowania reklamy w krajobrazie zurbanizowanym i otwartym,

- ❑ skuteczność działania służb konserwatorskich,
- ❑ opracowanie strategii wykorzystania istniejącego zainwestowania i ograniczania rozproszonych form zabudowy,
- ❑ podniesienie jakości i innowacyjność w dziedzinie projektowania, kształtowania przestrzeni publicznej i krajobrazu, architektury – w zgodzie z zasadami zrównoważonego rozwoju,
- ❑ wzmocnienie roli samorządów zawodowych i organizacji pozarządowych,
- ❑ ustanowienie podstaw organizacyjno-prawnych i finansowych dla realizacji projektów urbanistyczno-architektonicznych, we współpracy podmiotów publicznych i prywatnych,
- ❑ uznanie jakości za podstawowe kryterium dla zamówień publicznych, wykluczenie decydującego kryterium minimalnej ceny,
- ❑ szerokie stosowanie konkursów urbanistycznych i architektonicznych,
- ❑ organizację konkursów studialnych oraz warsztatów projektowych,
- ❑ utworzenie systemu powszechnej edukacji dotyczącej dziedzictwa kulturowego, krajobrazu i architektury – adresowaną do całego społeczeństwa,
- ❑ podniesienie jakości kształcenia architektów, urbanistów do wymogów twórczej i odpowiedzialnej roli zawodu zaufania publicznego,
- ❑ uznanie osiągnięć projektowych i realizacyjnych za właściwą drogę awansu kadry dydaktycznej w dziedzinach projektowania krajobrazu, architektury i urbanistyki,
- ❑ objęcie programem badań naukowych problemów jakości krajobrazu, architektury i urbanistyki jako istotnych aspektów rozwoju zrównoważonego.

*Ars longa vita brevis.
Dziedzictwo formy.
Zachowanie formy w nowym, Burów.*

PODZIĘKOWANIA

Polska Polityka Architektoniczna (PPA) powstała dzięki wspólnemu, konsekwentnemu działaniu trzech organizacji skupiających architektów i urbanistów: Stowarzyszenia Architektów Polskich, Towarzystwa Urbanistów Polskich oraz Izby Architektów RP. Takie działanie spowodowało że, członkowie Polskiej Rady Architektury, która zainicjowała opracowanie – uzyskali merytoryczne poparcie swoich tez.

Pierwsze wydanie PPA mogło się ukazać dzięki pomocy finansowej Narodowego Centrum Kultury, za sprawą śp. ministra Tomasza Merty, który uznał wagę tego opracowania dla kultury narodowej.

Niestety odszedł już także jeden z autorów – śp. architekt Andrzej Kiciński – którego istotny wkład w treść merytoryczną pracy jest godny podkreślenia.

Drugie wydanie PPA jest finansowane ze środków Izby Architektów, SARP, TUP. Wydatnego wsparcia finansowego udzieliły też dwie ważne i związane z tematyką PPA wyższe uczelnie. Są nimi: Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego oraz Politechnika Białostocka.

W rezultacie, projekt Polskiej Polityki Architektonicznej ukazuje się obecnie dzięki organizacjom zawodowym i wyższym uczelniom. Jego zadaniem jest drażnienie świadomości szerokiej publiczności, mediów i polityków oraz budowanie troski o polski krajobraz, przestrzeń publiczną i architekturę.

Autorzy opracowania

ANEKS I

WPŁYW SPOSOBU ZARZĄDZANIA PRZESTRZENIĄ NA GOSPODARKĘ, ŚRODOWISKO, ŻYCIE SPOŁECZNE

Aleja KEN, Warszawa.

WPŁYW SPOSOBU ZARZĄDZANIA PRZESTRZENIĄ NA GOSPODARKE, ŚRODOWISKO, ŻYCIE SPOŁECZNE

Korzyści gospodarcze, ekologiczne i społeczne, jakie mogą zapewnić nowoczesne metody zarządzania przestrzenią

Sposób, w jaki zagospodarowana jest przestrzeń kraju ma istotny wpływ na funkcjonowanie gospodarki i na wartość jego zasobów naturalnych, jakimi są tereny, krajobraz naturalny i kulturowy, środowisko z jego właściwościami. Wartości te są trudne do konkretnej wyceny, a raz utracone mogą być niemożliwe do odzyskania. Istnieje jednak wyraźna korelacja pomiędzy poziomem rozwoju gospodarczego i poziomem ładu przestrzennego danego kraju (przykłady: Anglia, Francja, Holandia, Niemcy, Skandynawia, Szwajcaria).

Stan polskiej przestrzeni wymaga wielu działań porządkujących oraz pogłębionej edukacji w zakresie korzyści ekonomicznych płynących z podporządkowania procedur inwestycyjnych zasadom zrównoważonego rozwoju. Dalsze zaniedbania w tej sferze będą bowiem miały negatywny wpływ na gospodarkę oraz poziom życia społeczeństwa. Aby osiągnąć poprawę jakości procesów zagospodarowania, konieczne jest wprowadzenie nowoczesnych, stosowanych w szeregu krajach Unii Europejskiej metod zarządzania przestrzenią, które w Polsce nie występują lub też są stosowane niekonsekwentnie.

Poniżej przedstawiamy najbardziej istotne narzędzia zarządzania przestrzenią a następnie **korzyści ekonomiczne, ekologiczne i społeczne**, jakie w wyniku ich stosowania można osiągnąć.

- 1) Profesjonalny system zarządzania przestrzenią
- 2) Krajowe standardy urbanistyczne i ruralistyczne
- 3) Ochrona i tworzenie wartości krajobrazu
- 4) Promocja ekologicznych form zabudowy
- 5) Spójne planowanie obszarów metropolitalnych
- 6) System wykupu, scalania i reparcelacji terenów

- 7) System organizacyjno-finansowy skoordynowanych założeń
- 8) Polityka lokalizacyjna ograniczająca rozpraszanie inwestycji
- 9) Regulacja urbanistyczna form zabudowy
- 10) System zamówień publicznych promujący jakość

1. Profesjonalny system zarządzania przestrzenią

Konieczne jest przestrzeganie zasad profesjonalizmu w procesie zarządzania przestrzenią. Decyzje merytoryczne winny być podejmowane przez osoby o właściwym przygotowaniu zawodowym i postawie etycznej poddanej kontroli izb zawodowych.

Rola architektów miejskich i gminnych oraz komisji urbanistyczno-architektonicznych powinna być wzmocniona.

Korzyści gospodarcze

- ❑ Ograniczenie strat wynikających z błędnych decyzji administracyjnych
- ❑ Usprawnienie procesów inwestycyjnych

Korzyści dla środowiska przyrodniczego i kulturowego

- ❑ Ograniczenie negatywnych konsekwencji dla otoczenia
- ❑ Lepsza ochrona wartości w obu sferach dziedzictwa

Korzyści społeczne

- ❑ Wyższa satysfakcja społeczna z poziomu ładu otoczenia
- ❑ Ograniczenie społecznych konfliktów wywołanych błędnymi decyzjami

2. Krajowe standardy urbanistyczne i ruralistyczne

Podobnie jak w kilku krajach UE konieczne jest wprowadzenie krajowych standardów określających minimalne wymagania przestrzenne dotyczące podstawowych reguł sytuowania zabudowy i wykluczających powstawanie realizacji substandardowych.

Korzyści gospodarcze

- ❑ Racjonalizacja kosztów budowy i eksploatacji
- ❑ Wyższe standardy zamieszkania
- ❑ Wyższa wartość nieruchomości

Korzyści dla środowiska przyrodniczego i kulturowego

- ❑ Wyższa jakość tworzonego i przekształcanego otoczenia kulturowego
- ❑ Wyższa jakość tworzonego i przekształcanego otoczenia przyrodniczego

Korzyści społeczne

- ❑ Zapewnienie niezbędnych warunków przestrzennych zamieszkania
- ❑ Lepsze warunki życia, zwłaszcza w obszarach zaniedbywanych, zapobieganie wykluczeniom społecznym
- ❑ Wyższa ocena porządkującej funkcji państwa w odniesieniu do otoczenia

3. Ochrona i tworzenie wartości krajobrazu

Krajobraz jest zasobem i dobrem powszechnym wymagającym ochrony, pielęgnowania i kształtowania zgodnie z literą podpisaną przez Polskę w 2004 roku Europejskiej Konwencji Krajobrazowej. Dbłość o krajobraz przynosi istotne korzyści.

Korzyści gospodarcze

- ❑ Wysoka jakość krajobrazu podnosi wartość terenów
- ❑ Wysoka jakość krajobrazu podnosi atrakcyjność lokalizacyjną
- ❑ Wysoka jakość krajobrazu jest podstawą rozwoju przemysłu turystycznego

Korzyści dla środowiska przyrodniczego

- ❑ Krajobraz uporządkowany to wartość środowiska przyrodniczego

Korzyści społeczne

- ❑ Satysfakcja z harmonijnego otoczenia to czynnik pozytywnie wpływający na jakość stosunków społecznych

4. Promocja ekologicznych form zabudowy

W szeregu krajów UE ministerstwa infrastruktury i środowiska promują ekologiczne formy zabudowy (Finlandia – zespoły zwartej zabudowy jednorodzinnej, Francja – 100 projektów osiedli ekologicznych, Niemcy i Skandynawia – dzielnice ekologiczne). W Polsce brak rządowego ośrodka tworzenia i wprowadzania takich programów. Ze względu na rangę tego problemu, nie może on być pozostawiony wyłącznie rynkowi.

Korzyści gospodarcze

- ❑ Oszczędności w kosztach budowy i eksploatacji infrastruktury drogowej i inżynierijnej
- ❑ Zmniejszenie zużycia energii
- ❑ Racjonalizacja gospodarki zasobami wody
- ❑ Mniejsze koszty środowiskowe
- ❑ Wyższe standardy zamieszkania
- ❑ Wyższa wartość nieruchomości

Korzyści dla środowiska przyrodniczego i kulturowego

- ❑ Wykluczenie lub ograniczenie degradacji środowiska przyrodniczego
- ❑ Oszczędności zużycia zasobów (teren, woda, energia)
- ❑ Wzbogacenie wartości kulturowych otoczenia
- ❑ Wzbogacenie wartości przyrodniczych otoczenia

Korzyści społeczne

- ❑ Wskazanie kierunku rozwoju cywilizacyjnego
- ❑ Wyższa satysfakcja mieszkańców z poziomu ładu otoczenia i oszczędnego gospodarowania
- ❑ Korzystne warunki dla tworzenia społeczności lokalnej

5. Spójne planowanie obszarów metropolitalnych

Objęcie obszarów metropolitalnych jednolitymi planami zagospodarowania przestrzennego jest konieczne, aby kierunkować i koordynować rozwój we właściwych strefach, ograniczać kolizje funkcjonalne, chronić krajobraz i tworzyć struktury urbanistyczne wysokiej jakości. Planowanie obszarów metropolitalnych winno być prowadzone na zasadzie efektywnego decydowania w odniesieniu do ich przestrzennej i funkcjonalnej całości.

Korzyści gospodarcze

- ❑ Optymalizacja kosztów budowy i eksploatacji infrastruktury.
- ❑ Wzrost konkurencyjności polskich metropolii w skali Europy
- ❑ Wyższa atrakcyjność dla inwestycji zagranicznych
- ❑ Niższe koszty środowiskowe
- ❑ Wyższe standardy zamieszkania
- ❑ Wyższa wartość nieruchomości

Korzyści dla środowiska kulturowego i przyrodniczego

- ❑ Ochrona zasobów przyrody
- ❑ Ochrona wartości krajobrazowych
- ❑ Ochrona zespołów dziedzictwa kulturowego
- ❑ Ograniczenie negatywnego oddziaływania na środowisko

Korzyści społeczne

- ❑ Ograniczenie konfliktów społecznych wywołanych przez wady funkcjonalne obszaru metropolitalnego
- ❑ Wieloaspektowe oszczędności na poziomie indywidualnego i zbiorowego gospodarowania
- ❑ Sprzyjające warunki powstawania społeczności lokalnych
- ❑ Sprzyjające warunki powstawania patriotyzmu lokalnego

6. System wykupu, scalania i reparcelacji terenów

Obecny stopień rozdrobnienia własności ziemi (największy w Europie) wymaga sprawnego systemu organizacji i finansowania procesu wykupu i scalania własności działek rolniczych i inwestycyjnych.

Korzyści gospodarcze

- ❑ Wzrost efektywności upraw rolnych
- ❑ Wzrost wartości terenów inwestycyjnych
- ❑ Oszczędności w realizacji infrastruktury

Korzyści dla środowiska kulturowego i przyrodniczego

- ❑ Większe możliwości ochrony i kształtowania krajobrazu kulturowego
- ❑ Większe możliwości ochrony i kształtowania środowiska przyrodniczego

Korzyści społeczne

- ❑ Lepsze warunki życia rolników
- ❑ Wyższa społeczna ocena stopnia ład przestrzennego
- ❑ Kształtowanie struktur przestrzennych i przestrzeni publicznych pozytywnie wpływających na kontakty społeczne i zapobiegających wykluczeniom

7. System organizacyjno-finansowy skoordynowanych założeń przestrzennych

Rozwinięte kraje zachodniej Europy wykształciły procedury i instytucje pozwalające na realizację skoordynowanych przekształceń zagospodarowania przestrzennego (realizacja nowych miast, dzielnic, przebudowa terenów przemysłowych czy kolejowych). Powołane w tym celu agendy organizują proces inwestycyjny poprzez wykup i reparcelację terenu, organizują programowanie, planowanie, projektowanie i realizację. W efekcie powstają spójne zespoły zabudowy i obszary o wysokim standardzie ekologicznym i funkcjonalnym.

Taki system, oparty o partnerstwo publiczno-prywatne, jest potrzebny w Polsce.

Korzyści gospodarcze

- ☐ Optymalizacja kosztów realizacji infrastruktury i zabudowy
- ☐ Zwiększona efektywność budowy i eksploatacji infrastruktury
- ☐ Zwiększona atrakcyjność inwestycyjna obszaru
- ☐ Poprawa warunków życia miejskiego
- ☐ Niższe koszty środowiskowe
- ☐ Wyższa wartość nieruchomości

Korzyści dla środowiska przyrodniczego i kulturowego

- ☐ Powstawanie atrakcyjnych zespołów kulturowych i przyrodniczych
- ☐ Ograniczenie negatywnego wpływu na środowisko

Korzyści społeczne

- ☐ Wzrost społecznej oceny sprawności zarządzania przestrzenią
- ☐ Budowanie przekonania o celowości współdziałania
- ☐ Powstawanie całościowych struktur przestrzennych i przestrzeni publicznych pozytywnie wpływających na kontakty społeczne

8. Polityka lokalizacyjna ograniczająca rozpraszanie inwestycji

Konsekwentna polityka lokalizacyjna powinna być oparta o zasady ochrony cennych krajobrazowo i kulturowo terenów przed zabudową, wykluczenia lokalizacji na terenach zalewowych i osuwiskowych, maksymalnego ograniczenia rozproszonych form zabudowy, skupiania inwestycji produkcyjno-usługowych w wyznaczonych strefach, planistycznego opracowania korytarzy komunikacyjnych.

Korzyści gospodarcze

- ☐ Oszczędność terenu
- ☐ Oszczędność energii
- ☐ Niższe koszty budowy i eksploatacji infrastruktury
- ☐ Niższe koszty odszkodowań
- ☐ Niższe koszty środowiskowe
- ☐ Wyższa wartość nieruchomości

- ☐ Wyższa atrakcyjność krajobrazowa
- ☐ Korzyści dla środowiska kulturowego i przyrodniczego
- ☐ Większe możliwości ochrony i kształtowania środowiska przyrodniczego
- ☐ Większe możliwości ochrony krajobrazu kulturowego i przyrodniczego

Korzyści społeczne

- ☐ Ograniczenie społecznych konsekwencji katastrof ekologicznych
- ☐ Ograniczenie ekonomicznych i socjalnych konsekwencji katastrof na poziomie indywidualnym
- ☐ Wyższa społeczna ocena stopnia ład przestrzennego

9. Regulacja urbanistyczna form zabudowy

Regulacja urbanistyczna, określająca graniczne parametry kształtowania form zabudowy dla poszczególnych rejonów, powszechnie stosowana w krajach zachodniej Europy, ułatwiająca działalność inwestycyjną i zachowująca tożsamość lokalną.

Korzyści gospodarcze

- ☐ Wyższa wartość nieruchomości
- ☐ Wyższa atrakcyjność krajobrazowa
- ☐ Ułatwienie podejmowania decyzji dotyczących procesów inwestycyjnych
- ☐ Optymalizacja realizacji infrastruktury

Korzyści dla środowiska kulturowego

- ☐ Większe możliwości ochrony i kształtowania wartości krajobrazu kulturowego
- ☐ Kształtowanie przestrzeni publicznych i struktur przestrzennych tworzących nowe wartości

Korzyści społeczne

- ☐ Większe zadowolenie ze stopnia ład przestrzennego
- ☐ Lepsze warunki dla wytworzenia poczucia tożsamości
- ☐ Lepsze warunki dla tworzenia społeczności lokalnych, m. in. przez kształtowanie integrujących przestrzeni publicznych

10. System zamówień publicznych promujący jakość

System zamówień na opracowania dokumentacji projektowej oraz planów zagospodarowania przestrzennego winien być oparty przede wszystkim o merytoryczną ocenę jakości.

Korzyści gospodarcze

- ❑ Wyższa jakość a w tym zwiększona efektywność ekonomiczna
- ❑ Ograniczenie strat spowodowanych przez niską jakość opracowań

Korzyści dla środowiska kulturowego i przyrodniczego

- ❑ Ograniczenie strat spowodowanych niską jakością rozwiązań
- ❑ Wzrost wartości środowiska kulturowego i przyrodniczego

Korzyści społeczne

- ❑ Korzystniejsze warunki środowiska zamieszkania i przebywania
- ❑ Większe zadowolenie ze stopnia ład przestrzennego

Konkluzja

Wprowadzenie powyższych rozwiązań proponowanych w projekcie Polskiej Polityki Architektonicznej, czyli Polityki Jakości Krajobrazu, Przestrzeni Publicznej, Architektury, pozwoli na uzyskanie istotnych korzyści ekonomicznych, ekologicznych i społecznych, do których trzeba wliczyć zarówno oszczędności w procesie realizacji infrastruktury i zabudowy, niższe koszty eksploatacyjne, ale co najważniejsze zwiększoną jakość i atrakcyjność budowanych struktur miejskich oraz kształtowanej przestrzeni nieurbanizowanej, a co za tym idzie – większą wartość nieruchomości, zaś w konsekwencji – wyższy standard życia mieszkańców i większą konkurencyjność Polskich miast w układzie międzynarodowym. Osiągnięcie tego celu wymaga spójnych i kompleksowych zmian legislacyjnych i instytucjonalnych. W pierwszej kolejności konieczne jest zdefiniowanie na poziomie rządowym projektu polityki architektonicznej, czyli całościowej polityki

jakości krajobrazu, przestrzeni publicznej, architektury i skutecznego sposobu jej realizacji.

Zaprezentowane zestawienie kilku najbardziej istotnych elementów procesu zarządzania przestrzenią oraz ich konsekwencji ekonomicznych wykazuje, jak bardzo funkcjonowanie gospodarki kraju jest zależne od decyzji przestrzennych. Wymienione konsekwencje mogą występować w krótszym lub dłuższym horyzoncie czasowym – począwszy od wymiernych kosztów realizacji poszczególnych inwestycji oraz wzrostu wartości nieruchomości, po trudniejsze do oszacowania, ale bardzo znaczące koszty jakości życia czy też koszty naruszenia wartości kulturowych i przyrodniczych. Nie ulega jednak żadnej wątpliwości, że racjonalna gospodarka powinna wykluczać marnotrawstwo wywołane przestrzennym chaosem, tworząc struktury przestrzenne generujące rozwój społeczny i ekonomiczny, a taki jest nadrzędny cel Polskiej Polityki Architektonicznej.

ANEKS II

KARTA PRZESTRZENI PUBLICZNEJ

Ul. Krakowskie Przedmieście, Warszawa.

KARTA PRZESTRZENI PUBLICZNEJ

Karta jest wyrazem troski o przestrzeń publiczną jako o dobro wspólne. Wskazuje na zagrożenia, jakie wynikają z braku dbałości o otaczającą nas przestrzeń oraz wytycza pożądane kierunki zmian w zachowaniach społecznych i przepisach prawa w tym zakresie.

Co to jest PRZESTRZEŃ PUBLICZNA?

Przestrzeń publiczną definiujemy w kategoriach społeczno-ekonomicznych. Rozumiemy ją jako dobro wspólnie użytkowane, celowo kształtowane przez człowieka, – zgodnie ze społecznymi zasadami i wartościami – służące zaspokojeniu potrzeb społeczności lokalnych i ponadlokalnych. O publicznym charakterze przestrzeni decyduje zbiorowy sposób jej użytkowania.

Dlaczego przestrzeń publiczna jest DOBREM STRATEGICZNYM?

Przestrzeń publiczna jest dobrem posiadającym nie tylko specyficzne cechy użytkowe, ale jest miejscem transmisji różnych produktów materialnych i niematerialnych zaspokajających różnorodne potrzeby. Z tego względu jest dobrem i zasobem o strategicznym znaczeniu dla społeczności lokalnych.

Wielość i znaczenie funkcji przestrzeni publicznej sprawia, że podlega ona silnej presji rozwojowej i zawłaszczaniu. Przestrzeń podlega globalnej grze rynkowej. W wyniku nieuregulowanej konkurencji między jednostkami terytorialnymi dochodzi do akceptacji zawłaszczania przestrzeni publicznej i godzenia się na różnego typu społeczne koszty obciążające lokalne społeczności. Takim zachowaniom władz lokalnych sprzyja:

- ❑ niska społeczna świadomość znaczenia dobra wspólnego dla państwa i jego obywateli wynikająca z braku tradycji poszanowania dobra wspólnego;
- ❑ błędny pogląd, że wolny rynek – bez publicznej interwencji – jest w stanie zrównoważyć rozwój przestrzenny i społeczno-gospodarczy;
- ❑ pierwszeństwo interesów indywidualnych przed dobrem wspólnym, zwłaszcza w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym;
- ❑ niedostateczny udział społeczeństwa w decydowaniu o rozwoju społeczno-gospodarczym i przestrzennym.

Jak CHRONIĆ I UŻYTKOWAĆ przestrzeń publiczną?

Działaniami sprzyjającymi ochronie i racjonalnemu użytkowaniu przestrzeni publicznej są:

- ❑ stosowanie kompleksowej analizy korzyści – kosztów w procesach dotyczących zagospodarowania przestrzeni publicznej;
- ❑ edukacja społeczności lokalnej pokazującej nowe prawa i reguły globalnej gospodarki i rolę przestrzeni publicznej w rozwoju zrównoważonym oraz jej wartość dla mieszkańców;
- ❑ zintegrowane zarządzanie i planowanie rozwoju jednostek terytorialnych;
- ❑ mobilizacja i aktywizacja lokalnych społeczności do udziału w procesach planowania zagospodarowania przestrzennego i rozwoju;
- ❑ prowadzenie działalności inwestycyjnej ze sfery zagospodarowania oraz rewitalizacji w obszarach przestrzeni publicznej, wyłącznie na podstawie prawa miejscowego spójnego z lokalną polityką przestrzenną, z jak największym udziałem społeczeństwa przy tworzeniu tego prawa i formułowaniu lokalnej polityki;

- ❑ wykluczenie nie podlegających publicznej kontroli administracyjnych procedur i decyzji jako podstawy do prowadzenia działalności inwestycyjnej.

Czego wymagać od WŁADZ PUBLICZNYCH?

Do najważniejszych działań władz publicznych należy:

- ❑ zapewnienie dostępu do przestrzeni i tworzenie takich form przestrzennych, które minimalizują wykluczenie i nieuzasadnioną konkurencyjność (w tym zawłaszczanie);
- ❑ ochrona istniejącej struktury społecznej i przestrzennej, tradycji miejsca, lokalnej kultury i istniejących wartościowych obiektów i układów urbanistycznych;
- ❑ ochrona społecznej różnorodności: mieszanie grup społeczno-ekonomicznych, unikanie izolacji i segregacji oraz wspieranie słabszych grup społecznych;
- ❑ identyfikacja i wyrażanie w sposób formalny zbiorowych potrzeb i aspiracji mieszkańców wobec przestrzeni publicznej, zwłaszcza w procesach definiowania lokalnej polityki przestrzennej oraz tworzenia prawa miejscowego;
- ❑ wprowadzenie w życie narzędzi skutecznej realizacji planów zagospodarowania przestrzennego oraz instrumentów praktycznego wprowadzania w życie zasad zrównoważonego rozwoju i porządku przestrzennego;
- ❑ wspieranie rozwoju aktywności społecznych, kulturalnych i artystycznych, które są związane z przestrzenią publiczną, działają dzięki niej i ją wzmacniają;

Obiekty nagrodzone w IV edycji konkursu TUP na najlepszą przestrzeń publiczną:

Rynek Kościuszki, Białystok.

Park Ocalałych, Łódź.

Bulwar Nadmorski, Gdynia, wyróżnienie.

- ❑ zwiększanie zainteresowania lokalnej społeczności jakością przestrzeni publicznej oraz usprawnienie interakcji między siłami rynkowymi a potencjałami oferowanymi przez przestrzeń publiczną, celem zbilansowania systemu wartości między sferą społeczną, kulturową i ekonomiczną;
- ❑ poszanowanie dobrego sąsiedztwa rozumianego jako przeciwdziałanie oszpecaniu przestrzeni publicznej i terenów otwartych przez urządzenia reklamowe, informacyjne, drogowe i techniczne;
- ❑ dbanie o tworzenie pozytywnych relacji między terenami publicznymi a otaczającymi je nieruchomościami prywatnymi;
- ❑ traktowanie przestrzeni publicznej i jej przekształceń jako obszarów polityki rozwoju zrównoważonego (czyli miejsc gdzie następuje optymalizacja użytkowanych zasobów, m.in. oszczędność wody, energii, zwiększanie bioróżnorodności, na równi w praktyce projektowej, realizacyjnej i eksploatacyjno-zarządczej);
- ❑ dbanie o najwyższy poziom planowania i projektowania urbanistycznego w odniesieniu do terenów przeznaczonych pod publiczne cele;
- ❑ bliska współpraca sektora publicznego i prywatnego w dziedzinie projektowania zabudowy i zagospodarowania przestrzeni publicznej;
- ❑ stosowanie partnerstwa publiczno-prywatnego do realizacji złożonych projektów urbanistycznych współkreujących przestrzeń publiczną;
- ❑ ustalanie zasad i standardów decydujących o harmonii i porządku przestrzennym;
- ❑ ochrona interesu zbiorowego przed agresywnymi zachowaniami wobec przestrzeni publicznej (zawłaszczaniu i dewastowaniu przestrzeni);
- ❑ budowanie świadomości społecznej o roli przestrzeni publicznej w rozwoju społeczno-gospodarczym i podnoszeniu jakości życia;
- ❑ motywowanie agencji i organizacji pozarządowych do działań na rzecz dbałości o przestrzeń publiczną.

Co należy do SPOŁECZNOŚCI LOKALNYCH?

Celem realizacji idei wyrażonych w Karcie niezbędne jest:

- ❑ kontrolowanie działań władz samorządowych wobec przestrzeni publicznej;
- ❑ aktywny udział w procesach planowania przestrzennego, czyli partycypacja społeczna w definiowaniu lokalnych polityk – przestrzennej oraz pokrewnych – w formułowaniu prawa miejscowego;
- ❑ monitorowanie sposobów użytkowania i zagospodarowania przestrzeni publicznej i informowanie szerokiej opinii publicznej o problemach i zagrożeniach;
- ❑ oszczędne, racjonalne i zgodne ze społecznymi zasadami użytkowanie przestrzeni publicznej;
- ❑ kształtowanie etycznych postaw i zachowań – szacunku dla dobra wspólnego – na wszystkich poziomach formalnej oświaty oraz poprzez media publiczne propagowanie w rodzinach i grupach społecznych właściwych form korzystania z przestrzeni publicznej.

A czego oczekujemy od PAŃSTWA?

Obowiązki państwa i jego władz publicznych polegają na przeprowadzaniu działań legislacyjnych, planistycznych i organizacyjnych przy wsparciu politycznym, instytucjonalnym i finansowym. Działania te muszą gwarantować rozwój partycypacji społecznej w planowaniu społeczno-gospodarczym i przestrzennym oraz procesach decyzyjnych (*governance*) poprzez:

- ❑ udostępnianie społeczeństwu informacji,
- ❑ uczytelnienie praw gospodarki przestrzennej,
- ❑ zintegrowane planowanie przestrzenne, społeczno-gospodarcze i inwestycyjne.

ZASADY KSZTAŁTOWANIA I UŻYTKOWANIA PRZESTRZENI PUBLICZNEJ MIAST

- ❑ Maksymalizacja wartości miasta i jego nieruchomości poprzez kreowanie wysokiej jakości przestrzeni publicznych.
- ❑ Kompleksowe planowanie miejscowe oraz projektowanie urbanistyczne przestrzeni publicznych w oparciu o wyniki konkursów urbanistycznych i architektonicznych.
- ❑ Społeczna partycypacja w tworzeniu narzędzi kształtowania i gospodarowania przestrzenią publiczną, z aktywnym udziałem lokalnych społeczności w procesie sporządzania dokumentów planistycznych.
- ❑ Ochrona dziedzictwa kulturowego oraz specyfiki lokalnej jako szczególnych wartości przestrzeni publicznych.
- ❑ Równowaga w tworzeniu nowej przestrzeni publicznej w stosunku do rewitalizowanej przestrzeni historycznej.
- ❑ Sprawiedliwy dostęp do przestrzeni publicznych i minimalizacja konfliktów przy ich tworzeniu oraz użytkowaniu.
- ❑ Kształtowanie przestrzeni publicznych integrujących grupy społeczne z szacunkiem dla ich różnych potrzeb i systemów wartości.
- ❑ Aktywne użytkowanie przestrzeni publicznych i ich wykorzystywanie do organizowania wydarzeń lokalnych.

KARTA DLA WSPÓLNEGO DOBRA

Dbanie o przestrzeń publiczną musi stać się niekwestionowanym prawem i obowiązkiem obywatelskim. Mając na uwadze istniejące przeszkody w kształtowaniu przestrzeni publicznej i ich konsekwencje dla jakości życia obecnych i przyszłych pokoleń formułujemy i przyjmujemy Kartę nie tylko dla uspokojenia sumień, ale by stała się początkiem intensywnych i rzeczywistych starań o wysoką jakość przestrzeni publicznej.

Poznań, 4 – 5 września 2009 roku

III Kongres Urbanistyki Polskiej

SPIS TREŚCI

Wprowadzenie	5
Diagnoza stanu	7
Istotne problemy Polskiej Polityki Architektonicznej	10
1. Profesjonalne zarządzanie przestrzenią zbudowaną, ze szczególnym uwzględnieniem ładu przestrzennego.....	11
2. System planowania przestrzennego	13
3. Ochrona dziedzictwa kulturowego, w tym kultury współczesnej	16
4. Ochrona i kształtowanie krajobrazu	19
5. Zapewnienie warunków rozwoju zrównoważonego	21
6. System zamówień prac projektowych i realizacyjnych, ze szczególnym uwzględnieniem konkursów architektonicznych i urbanistycznych	23
7. Projekty urbanistyczno-architektoniczne oparte o partnerstwo publiczno-prywatne	26
8. Promocja kultury przestrzeni, w tym edukacji	28
9. Rola organizacji zawodowych i organizacji pozarządowych	31
Konkluzje	33
 Aneks I. Wpływ sposobu zarządzania przestrzenią na gospodarkę, środowisko, życie społeczne	37
Aneks II. Karta Przestrzeni Publicznej	43

ISBN 978-839200-49-9-8

